

ارزیابی اثرات حکمروایی بر توسعه گردشگری روستایی، مطالعه موردی: شهرستان نیر

وکیل حیدری ساربان^{۱*} علی ارشدی^۲ شراره صائب^۳

- ۱- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی
- ۲- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی
- ۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی

چکیده

امروزه با توجه به این موضوع که اکثر روستاها به دلایلی چون کمبود منابع درآمدی و فرصت‌های شغلی و... دچار رکود اقتصادی گردیده‌اند، گردشگری روستایی می‌تواند به عنوان راه‌حل نهایی برای رونق دوباره روستاها گردد؛ اما برای رسیدن به این هدف، وجود شرایطی ضروری است که مهم‌ترین این شرایط، حکمروایی خوب می‌باشد که بر مبنای مشارکت و کنش متقابل میان بازیگران اصلی است و می‌تواند زمینه رشد اقتصادی روستاها را فراهم آورد. تحقیق حاضر با هدف ارزیابی اثرات حکمروایی بر توسعه گردشگری روستایی شهرستان نیر انجام شده است. ماهیت این تحقیق کاربردی، روش اجرای آن توصیفی-تحلیلی و نوع آن، پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق را ساکنان روستاهای کورعباسلو و سقزچی (دارای گردشگر) و روستاهای رضاقلی قشلاقی و شیرین‌بلاغ (فاقد گردشگر) تشکیل می‌دهند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و به تعداد ۲۵۰ نفر (۲۵۰ پرسش‌نامه در روستاهای دارای گردشگر و ۲۵۰ پرسش‌نامه در روستاهای فاقد گردشگر) تعیین شده است. روایی صوری پرسش‌نامه توسط پانل متخصصان مورد تأیید قرار گرفت. مطالعه راهنما در منطقه مشابه جامعه آماری با تعداد ۳۰ پرسش‌نامه صورت گرفت و با داده‌های کسب شده و استفاده از ضریب آلفای کرونباخ در نرم افزار SPSS، پایایی بخش‌های مختلف پرسش‌نامه تحقیق ۰/۹۲ بدست آمد. نتایج تحلیل آزمون T مستقل نشان‌گر وجود ارتباط بین شاخص‌های حکمروایی و توسعه گردشگری روستایی با سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ می‌باشد. هم‌چنین نتایج تحقیق نشان‌گر این موضوع است که اگرچه روستاهای دارای گردشگر از نظر شاخص‌های حکمروایی در وضعیت بهتری نسبت به روستاهای فاقد گردشگر قرار دارد؛ اما در خود روستاهای گردشگری نیز برخی از متغیرها (مسئولیت‌پذیری، قانون‌محوری، عدالت و برابری و کارایی و اثربخشی) در وضعیت نامناسب می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت که بهبود شاخص‌های حکمروایی می‌تواند سبب توسعه مناطق روستایی در همه ابعاد به ویژه اقتصاد و گردشگری روستایی گردد.

واژه‌های کلیدی: شاخص‌های حکمروایی، گردشگری روستایی، توسعه گردشگری، توسعه روستایی، شهرستان نیر.

مقدمه

حکمروایی خوب که ریشه در چشم‌انداز مدیریت عمومی نو دارد و از اواخر دهه ۱۹۸۰ وارد ادبیات توسعه شده است، رویکردی جدید است که به مشارکت و کنش متقابل میان بازیگران اصلی (جامعه‌ی مدنی، حکومت و بخش خصوصی) در مدیریت مناطق اشاره دارد. (پورمیرغفاری، ۱۳۹۲: ۲). لازمه تحقق حکمروایی خوب آن است که ضمن کاستن از ساختارها و قوانین تمرکزگرا، شرایط و بسترهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی لازم نیز فراهم شود تا گروه‌های مختلف اجتماعی بتواند تعامل مثبت و سازنده‌ای داشته باشند (Chua Abdullah, 2015: 31). در ایران با وجود سابقه طولانی برنامه‌ریزی متمرکز و بالا به پایین و نوع نگرش مسئولان در مدیریت کلان، عرصه عمومی دچار ضعف شده است. به همین علت مشارکت مردم در موارد محدود و به صورت صوری و یا مشورتی بوده است و مدیران تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌ها را در عرصه عمومی بر عهده داشته‌اند. این امر موجب کاهش احساس تعلق و مسئولیت در مردم می‌شود.

هم‌چنین با توجه با این امر که صنعت گردشگری با جذب سرمایه و گردشگر از نقاط مختلف جهان از مهم‌ترین عوامل رشد و توسعه یک منطقه است، هر منطقه‌ای که دارای استعدادهای جذب توریست است، می‌تواند با استفاده از این استعدادهای منبع درآمد بلند مدتی برای خود ایجاد کند. این مساله نشان‌گر اهمیت بالای این صنعت در سطح جهان است چرا این که گردشگری دارای ضریب تکاثر ۱ به ۷ می‌باشد (به ازای یک واحد سرمایه‌گذاری ۷ واحد سود). صنعت گردشگری به اندازه‌ای در توسعه اقتصادی- اجتماعی کشورها اهمیت دارد که اقتصاددانان آن را صادرات نامرئی نام نهاده‌اند (محسنی ۱۳۸۸: ۱۵۰)، امروزه گرایش ساکنان شهرها برای گردشگری در روستاها افزایش چشمگیری یافته است، ولی با وجود توجه گردشگران شهری به روستاها، اجرای برنامه‌های توسعه روستایی و توسعه گردشگری روستایی با مسائل متعددی روبه‌رو است. (افتخاری، ۱۳۸۶: ۳۱). جریان گردشگری به روستاها، زمانی که عوامل زیرساختی و بنیادی، علاوه بر جاذبه‌های طبیعی و انسانی فراهم شود، با تداوم و تقویت همراه است. از این رو جریان گردشگری به زیرساخت‌های گردشگری و توسعه گردشگری به مشارکت افراد محلی، پشتیبانی بخش دولتی و سرمایه‌گذاری‌های خصوصی وابسته است. در صنعت گردشگری مشارکت و مدیریت بخش دولتی و خصوصی و حضور افراد محلی مکمل یکدیگر هستند و نبود یکی از آنها باعث ناکارآمدی وجود دیگری می‌شود، لذا باید بخش دولتی و بخش خصوصی و مشارکت افراد محلی (مردم روستا) هر یک در جایگاه خود قرار بگیرند تا شاهد رشد و شکوفایی این صنعت باشیم. بخش دولتی با ایجاد زیرساخت‌ها می‌تواند نقش اساسی را در توسعه گردشگری داشته باشد. یکی از مهم‌ترین وظایف بخش دولتی، مدیریت کلان و تعیین سیاست‌های کلی در این صنعت می‌باشد (اژدری، ۱۳۹۰: ۱۱). رویکرد اصلی در مشارکت این ۳ بخش مبتنی بر ایجاد تحرک و پویایی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به ویژه سرمایه‌گذاری خود روستاییان است؛ به گونه‌ای که در بسیاری از موارد، حتی خود روستاییان بتوانند جایگزین بخش دولتی شده و سبب رونق گردشگری روستای خود گردند (طالب، ۱۳۸۷: ۵۰). بنابراین، برای حضور و مشارکت فعالانه بخش خصوصی و مردم محلی (روستا) باید انگیزه و تسهیلات لازم توسط دولت لازم فراهم شود.

پرداختن به موضوع حکمروایی و اثراتی که شاخص‌های آن بر توسعه گردشگری دارد، به ویژه در منطقه‌ای مانند شهرستان نیر که علی‌رغم داشتن پتانسیل‌های فراوان از لحاظ گردشگری (جاذبه‌های ملی ثبت شده مانند آب‌های گرم معدنی، آثار باستانی و تاریخی) و واقع شدن بیش‌تر این پتانسیل‌ها در نواحی

روستایی (داشتن تعداد بالای ۱۰ روستای نمونه گردشگری)، به دلیل مشکلاتی مدیریتی هم‌چون بلندمدت بودن زمان بازگشت سرمایه، عدم شناخت سرمایه‌گذاران از پتانسیل‌های گردشگری مناطق روستایی، نارسائی‌های اقامتی، کمبود امکانات بهداشتی و رفاهی، عدم پرداخت تسهیلات مالی با نرخ مناسب به بخش خصوصی، نقش ناکارآمد دولت در گردشگری (نقش متولی‌گری دولت در صنعت گردشگری) و عدم آشنایی کافی و توجیه مناسب اهالی روستاها از ضرورت و مزایای گردشگری و مهم‌تر از همه، عدم حکمروایی مطلوب ضروری است. در واقع شهرستان نیر و روستاهای دارای پتانسیل آن به دلیل این که در سطوح پایینی از نظر شاخص‌های حکمروایی قرار گرفته‌اند، در مسیر توسعه صنعت گردشگری قرار نگرفته‌اند؛ چرا که بهبود شرایط این مناطق از نظر شاخص‌های مهمی چون قانون‌محوری، عدالت، پاسخ‌گویی، مسئولیت‌پذیری راه را برای بهبود دیگر شاخص‌های حکمروایی مانند اجماع‌گرایی و کارایی و اثربخشی هموار می‌کند و بهبود این شاخص‌ها عملاً به توسعه صنعت گردشگری و بهبود تمامی جنبه‌های رفاه جوامع منجر می‌شود.

با توجه به موارد فوق، سؤال اساسی که این تحقیق درصدد پاسخ‌گویی به آن است، این است که آیا بین شاخص‌های حکمروایی و توسعه گردشگری روستایی ارتباط معنی‌داری وجود دارد؟ به همین خاطر ابتدا مبانی نظری حکمروایی و گردشگری روستایی بررسی گردیده است و از آنجایی که در ایران تاکنون مطالعه خاصی در خصوص نقش حکمروایی پیرامون توسعه گردشگری روستایی صورت نگرفته است، به همین خاطر تحقیق حاضر در راستای ارزیابی اثرات حکمروایی بر توسعه گردشگری روستایی می‌باشد.

ادبیات موضوع

در خصوص موضوعی که صرفاً اثرات حکمروایی مطلوب را در زمینه توسعه گردشگری روستایی مورد مطالعه قرار داده باشد، تحقیقاتی صورت نگرفته است؛ اما تحقیقاتی در پیرامون موضوع پژوهش انجام یافته است که به شرح زیر است:

افتخاری و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله خود تحت عنوان «تبیین رابطه رهیافت حکمروایی خوب و توسعه پایدار روستایی در مناطق روستایی استان مازندران» این موضوع را مطرح می‌کنند که حکمروایی خوب رهیافتی تطبیقی در برنامه‌ریزی و مدیریت منابع در قلمرو سرزمین برای دستیابی به توسعه پایدار به شمار می‌آید. آنان در این تحقیق در پی پاسخ‌گویی به این سوال هستند که: آیا با تحقق رهیافت حکمروایی خوب در مناطق روستایی، توسعه پایدار روستایی محقق می‌شود؟ و در پایان این تحقیق با ارائه پیشنهاداتی چون تغییر دیدگاه توسعه و...، به جمع‌بندی موضوع خود می‌پردازند.

کاظمیه و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله خود تحت عنوان «بررسی نقش مدیریت در توسعه پایدار گردشگری روستایی» به بیان این موضوع می‌پردازد که ایجاد موازنه و تعادل میان نیازهای جوامع محلی روستایی، گردشگران و اهداف صنعت گردشگری نیازمند مدیریت هماهنگ، مدبرانه و کارآمد، سیاست‌گذاری، تدوین قوانین و رهنمودهای کاربردی دارد و با اشاره به این نکته که به دلیل فقدان برنامه‌ریزی اصولی و ضعف و سردرگمی مدیریت، از فرصت‌های موجود در نواحی مستعد در زمینه گردشگری و تجدید حیات اقتصادی و اجتماعی آن به‌درستی استفاده نشده است، به بیان اهمیت موضوع می‌پردازد. «تغییر پارادایم حکمروایی روستایی برای توسعه پایدار (موقعیت و نقش GIS)» عنوان مقاله‌ای

است که سوسان فنگ کام^۱ (۲۰۰۸) در آن معتقد به این امر می‌باشد که حکمروایی خوب روستایی باید بتواند خدماتی از قبیل اطلاعات زمان‌بندی بازار را برای تولیدکنندگان و... ارائه دهد و به این نتیجه می‌رسد که یکی از وظایف حکومت‌ها، توانمندسازی اجتماعی فقرا و... می‌باشد. علی‌پور و همکاران (۲۰۱۱) در یافته‌های خود با عنوان «حکمروایی به عنوان کاتالیزوری برای توسعه گردشگری پایدار» به این نتیجه رسیده‌اند که تقابل دولت با بخش خصوصی زمینه افزایش ثروت ملی و انباشت سرمایه را از طریق بهبود صنعت گردشگری فراهم می‌سازد. بنابراین همکاری و مشارکت مؤثر دولت و بخش خصوصی اگر بر مبنای چارچوب و اصول نظامند قرار گیرد، زمینه توسعه گردشگری و به تبع آن توسعه منطقه را در پی خواهد داشت. هابنر^۲ و همکاران (۲۰۱۳) در مقاله خود تحت عنوان «حکمروایی خوب و توسعه صنعت گردشگری در مناطق حفاظت شده» به این نتیجه رسیدند که بین حکمروایی خوب و تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی از جمله صنعت گردشگری رابطه وجود دارد. این تحقیق نشان دهنده رابطه گردشگری و توسعه آن، با وجود بازار محور، سیاست‌گذاری غیرمتمرکز و فرایند تصمیم‌گیری پایین به بالا و مشارکت سهامداران (عمومی و خصوصی) برای توسعه منطقه می‌باشد. «تأثیر گردشگری پایدار و حکمرانی خوب بر حفظ تنوع زیستی در مالزی» عنوان مقاله‌ای است که دین^۳ همکاران (۲۰۱۴) در آن به این نتیجه رسیده‌اند که گردشگری تابعی از همکاری و تعامل ۳ ضلع دولت، بخش خصوصی و عملکرد مردم است. به نظر وی گردشگری پایدار یک منبع کلیدی از درآمد و اشتغال برای جوامع محلی بوده که به نوبه خود محرک و مشوق قوی برای حفاظت از تنوع زیستی می‌باشد. به زعم بندتو^۴ و همکاران (۲۰۱۶)، حکمروایی و سیاست برای حکومت‌ها به یک سؤال کلیدی در الگوی پایداری به ویژه در زمینه صنعت گردشگری تبدیل گردیده است و بر همین اساس بر این عقیده هستند که دولت می‌تواند با اتخاذ سیاست‌های مناسب زمینه را برای مشارکت دیگر بخش‌ها به ویژه جامعه مدنی (مردم بومی منطقه) و بخش خصوصی را فراهم آورده و از این منظر سبب بهبود شاخص‌های اقتصادی مناطق گردشگری گردد که در مقاله‌ای تحت عنوان «حکمروایی در گردشگری پایدار در منطقه وسیع اطراف پارک ملی» به بررسی این عوامل پرداخته است. در نهایت نتایج تحقیقات فوق در خصوص رابطه حکمروایی و توسعه گردشگری مناطق روستایی در جدول (۱) و چارچوب نظری تحقیق با توجه به مرور ادبیات و پیش‌نگاشته‌های موضوع در شکل (۱) ارائه شده است.

جدول (۱): خلاصه نتایج مطالعات انجام شده

ردیف	نتایج تحقیق	مآخذ
۱	ایجاد تعادل میان نیازهای جوامع روستایی نیازمند مدیریت هماهنگ، تدوین قوانین و رهنمودهای کاربردی	کاظمیه و همکاران (۱۳۹۳)
۲	حکمروایی خوب رهیافتی تطبیقی در برنامه‌ریزی و مدیریت منابع برای دستیابی به توسعه پایدار	افتخاری و همکاران (۱۳۹۰)
۳	زمینه‌سازی برای مشارکت دیگر بخش‌ها به ویژه جامعه مدنی (مردم بومی)	Benedetto(2016)

۱. Susan Pheng kam

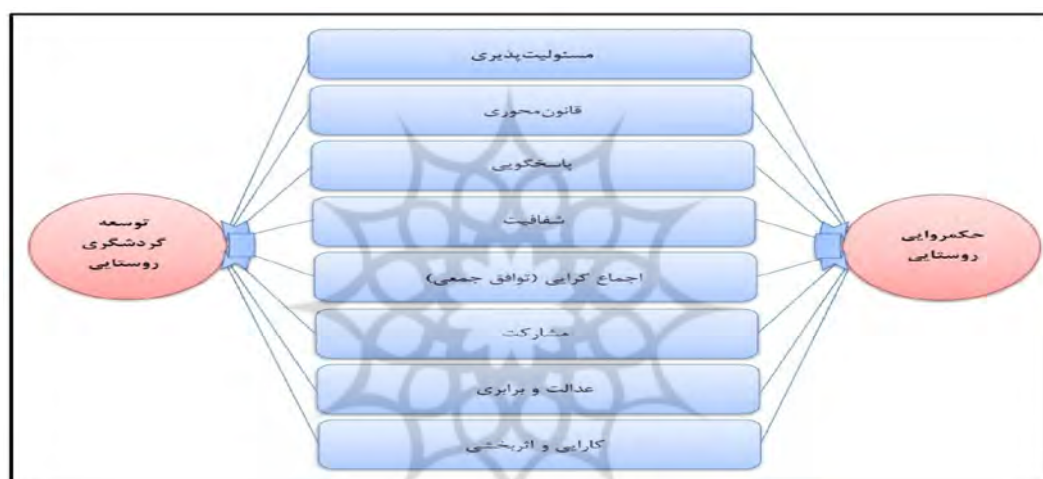
۲. Hübner

۳. Din

۴. Benedetto

	مطلقه) و بخش خصوصی توسط دولت از طریق اتخاذ سیاست‌های مناسب	
Din(2014)	گردشگری تابعی از همکاری و تعامل ۳ ضلع دولت، بخش خصوصی و عملکرد مردم	۴
Hübner(2013)	وجود بازار محور، سیاست‌گذاری غیرمتمرکز، فرایند تصمیم‌گیری پایین به بالا و مشارکت سهامداران سبب توسعه گردشگری	۵
Alipou(2011)	زمینه‌سازی افزایش ثروت ملی و انباشت سرمایه را از طریق بهبود صنعت گردشگری از طریق تقابل دولت با بخش خصوصی	۶
Susan Pheng kam(2008)	ارائه خدماتی مانند اطلاعات زمان‌بندی بازار را برای تولیدکنندگان، توانمندسازی اجتماعی فقرا و... توسط حکمروایی خوب	۷
Johnson & Minis(2007)	عدم تمرکز دموکراتیک راه حل مشکلات جوامع با تأکید بر تشکیل دولت‌های محلی با قدرت بالا، واگذاری مسئولیت‌ها به واحدهای محلی و...	۸

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

شکل (۱): چارچوب نظری تحقیق (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵)

امروزه صنعت گردشگری به عنوان مجموعه فعالیت‌های اقتصادی در تقویت بنیان‌های اقتصادی، اجتماعی و روان‌شناختی جوامع نقش اساسی بر عهده دارد و گردشگری از طریق ایجاد اشتغال، توانمندسازی، افزایش مشارکت در فعالیت‌های توسعه‌ای به دلیل افزایش آگاهی و ارتقای خود اثربخشی به توسعه سایر بخش‌های اقتصادی کمک می‌کند (حیدری‌ساربان، ۱۳۹۴: ۱۶۵). گردشگری روستایی یکی از انواع مختلف گردشگری است و شامل فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های روستایی و پیرامون آن می‌شود و نیز در بردارنده ارزش‌ها و آثار متفاوتی برای محیط‌زیست روستا اعم از طبیعی و انسانی است (یاری‌حصار و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۸۶). توسعه و گسترش گردشگری روستایی پیامدهای مطلوب اجتماعی، اقتصادی و محیطی به همراه دارد که در این ارتباط، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان به گردشگری به عنوان «صنعتی» که ثبات اقتصادی و جمعیتی را برای جوامع روستایی به دنبال دارد، می‌نگرد و بسیاری گردشگری را به عنوان عنصر لازم برای حرکت به سوی اصلاح مناطق روستایی می‌دانند و از گردشگری به عنوان راهبردی که می‌تواند با توجه به اثربخشی خاص خود به جوامع روستایی حیات دوباره بدهد و آن‌ها را پابرجا نگه دارد، یاد می‌کنند.

مفهوم حکمروایی اولین بار توسط محققان شهری در دهه ۱۹۸۰ مطرح شد که معتقد بودند چگونه قدرت حکومت محلی منتخب از طریق مشارکت روز افزون بخش خصوصی در سیاست‌گذاری شهری و تأسیس آژانس‌های غیر منتخب با مسئولیت حوزه‌هایی مانند توسعه اقتصادی مورد مصالحه قرار می‌گیرد. (شیرازی و همکاران: ۱۳۹۳).

بانک جهانی حکمروایی را چنین تعریف می‌کند: روشی برای اعمال قدرت بر مدیریت اقتصادی یک کشور و منابع اجتماعی آن به منظور رسیدن به توسعه تعریف می‌کند و یا آن را به عنوان سنت‌ها و نهادهایی تعریف می‌کند که توسط آن‌ها قدرت مطلوب جامعه تعریف می‌شود (World Bank, 2006: 76). هم‌چنین حکمروایی روستایی عبارت است از: فرایند تأثیرگذاری همه‌ی ارکان دخیل روستایی بر مدیریت روستایی، با تمام سازوکارهایی که با آن‌ها بتوان به سوی تعالی و پیشرفت روستا و مردم روستایی حرکت کرد. به عبارت دیگر، حکمروایی روستایی به اجرا درآوردن تصمیمات و سیاست‌های مردم روستایی، هم‌سو با منافع خودشان است که در عین حال با منافع ملی، منطقه‌ای و محلی نیز سازگار است (حیدری ساربان و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۸۷).

شکل (۲): رویکردهای نظری درباره حکمروایی: (منبع یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵)

متون توسعه پایدار نشان می‌دهد که مهم‌ترین رویکردهای نظری در خصوص حکمروایی از ۲ دیدگاه مورد توجه قرار گرفته است: ۱. حکمروایی به عنوان ساختار، ۲. حکمروایی به عنوان دیدگاه پویا؛ که در شکل (۲) نشان داده شده است. حکمروایی به عنوان ساختار که خود در ۴ قالب سلسله مراتبی، بازار، شبکه‌ای و جوامع محلی مطرح شده است. حکمروایی سلسله مراتبی، اساساً حکمروایی قانون است؛ و به عوض تلاش برای از بین بردن مرز میان دولت و بخش خصوصی، اکیداً بر وجود این تمایز تأکید می‌کند. در کل هدف حکمروایی به مثابه بازار، تخصیص کارآمد منابع و توانمندسازی شهروندان است (پی‌یر و پیترز، ۱۳۸۶: ۴۹-۵۱). حکمروایی شبکه‌ای، یکی از آشناترین اشکال حکمروایی معاصر است. این گونه شبکه‌ها از طیف گسترده‌ای از بازیگران، نهادهای دولتی، منافع سازمان‌یافته و... و در یک بخش سیاست مفروض تشکیل شده‌اند و هماهنگی منافع و منابع عمومی و خصوصی را تسهیل می‌کنند و در این رابطه، کارایی اجرای سیاست عمومی را افزایش می‌دهند (مودن، ۱۳۹۱: ۳۰). آخرین سطح در این نوع حکمروایی، حکمروایی جوامع محلی می‌باشد و براساس یک برداشت توافق‌آمیز از جامعه محلی و مشارکت مثبت اعضایش در موضوعات مشترک ایجاد شده است (پی‌یر و پیترز، ۱۳۸۶: ۵۲). در ارتباط با حکمروایی به عنوان دیدگاه پویا فرض بر این است که حکمروایی یک پیامد پویا از فعالیت بازیگران اجتماعی و سیاسی است و در ۲

قالب ۱. فرایند سیستمی (ویژگی‌های حکمروایی خوب در قالب سیستمی از داده (درون داد)، فرایند، خروجی (ستاده)، پیامد و اثر، گنجانده شده است.) و ۲. هدایت و هماهنگی (رهبری) تعریف شده است. هم‌چنین حکمروایی در قالب شاخص‌هایی مطرح است که در جدول (۲) به آن‌ها اشاره شده است.

جدول (۲): شاخص‌های حکمروایی

شماره	شاخص‌ها	تعاریف
۱	مسئولیت پذیری	تصمیم‌گیری در سطح دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی توأم با احساس مسئولیت نسبت به هم‌دیگر
۲	قانون‌محوری	حمایت کامل از حقوق بشر به ویژه اقلیت‌ها، اجرای بی‌طرفانه قوانین، وجود دستگاه قضایی و نیروی انتظامی فساد ناپذیر
۳	پاسخ‌گویی	اهرمی برای افزایش کنترل مسئولان و تصمیم‌گیرندگان و مسئول بودن بخش دولتی، بخش‌های خصوصی و جامعه مدنی در قبال تصمیم‌ها و فعالیت‌هایشان
۴	شفافیت	جریان آزاد اطلاعات و قابلیت دسترسی سهل و آسان به آن، برای همه
۵	اجماع‌محوری	تلاش برای رسیدن به یک اجماع گسترده بر روی بهترین منفعت برای کل جامعه
۶	مشارکت	مشارکت همه گروه‌ها و مردان و زنان در تصمیم‌گیری‌ها
۷	عدالت	فرصت بهبود یا حفظ شرایط رفاهی برای همه گروه‌ها، به ویژه اقشار آسیب‌پذیر
۸	کارایی و اثربخشی	کارایی یعنی بیشترین استفاده از منابع موجود با کم‌ترین هزینه؛ اثربخشی یعنی میزان موفقیت سازمان‌ها، نهادها و... در دستیابی به اهداف مورد نظر

منبع: Termer & Hume, 2005، حیدری ساربان و همکاران، ۱۳۹۴، کرمانی و باسحا، ۱۳۸۷، شریف‌زادگان و همکاران، ۱۳۹۳، میدری و خیرخواهان، ۱۳۸۳

تبیین رابطه حکمروایی و توسعه گردشگری روستایی

گردشگری، به عنوان یک فرم کلیدی سفرهای بین‌المللی بوده و امروزه یکی از فعالیت‌های اقتصادی جهانی است که سریع‌ترین رشد را دارد. با توجه به این‌که گردشگری یک پدیده چند وجهی بوده و فعالیتی است که پذیرای بسیاری از بخش‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی است. اهمیت روزافزون صنعت سفر و گردشگری بسیاری از تغییرات اجتماعی و اقتصادی را در بیشتر کشورهای توسعه یافته و جذاب تعیین کرده و سبب شده است و هم‌چنین یک گزینه ظاهراً اجتناب ناپذیر برای رشد اقتصادی کشورهای کمتر توسعه یافته تبدیل شده است. با این حال، با ادامه و گسترش صنعت گردشگری روشن شد که طیف وسیعی از اثرات منفی را در هر دو سطح ملی و بین‌المللی ناشی شده است. بسیاری از سازمان‌های بین‌المللی با هدف طراحی مدلی از مدیریت پایدار دستورالعمل و طرح‌هایی را پیشنهاد کرده‌اند؛ اقتصاد هنگامی که شما می‌خواهید برای مقابله با مسائل خاص پردازید، قادر به ارائه تجزیه و تحلیل نظری و گاهی اوقات نسخه‌های بسیار مفید می‌باشد. اما در ساخت و سازی از حکمروایی، اقتصاد بدون همکاری و کمک سیاست تمام ابزار لازم برای این کار را ندارد. حکمروایی برخی زمان‌ها ارزش ابزاری و بازیگری با حداکثر قدرت و وضوح در قوانین را بازی و فراهم می‌کند. بنابراین، در سطح محلی، فهم و درک از روشی که در آن شبکه‌ای از آثار حکمروایی برای طراحی ساختارهای مدیریتی و شیوه‌های از گردشگری با رویکرد حرکت به سمت پایداری باشد بسیار مهم است (Benedetto, 2016 : 39).

علاوه بر این می‌توان گفت که تحقق اهداف توسعه پایدار و در متن آن گردشگری روستایی مستلزم مدیریت رویکردهای اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و نهادی است. بر این اساس حکمروایی و توسعه گردشگری روستایی جنبه‌های کلیدی مشترک دارند؛ از جمله این که هدف هر دو گسترش مشارکت عمومی است و ایجاد محیطی که در آن دولت‌ها، سازمان‌های اجتماعی، بخش خصوصی و افراد بتوانند در برنامه‌ریزی و مدیریت جامعه مشارکت فعال داشته باشند. نکته بعدی این است که هر دو آن‌ها به دنبال بهبود وضعیت زندگی مردم از تمامی جهات و به ویژه بعد اقتصادی آن می‌باشند. چرا که امروزه اکثریت مردم مناطق روستایی با مشکل کمبود درآمد و فرصت‌های شغلی روبه‌رو هستند و بهبود و رشد شاخص‌های اقتصادی سبب توسعه گردشگری روستایی گردیده و از این طریق زمینه بهبود اقتصاد جوامع روستایی را فراهم می‌کنند. نکته مهم دیگر در این زمینه این است که هر دو (حکمروایی و توسعه گردشگری روستایی) فرایندگرا و نتیجه‌گرا هستند. در واقع دستیابی به حکمروایی مستلزم وجود نظام برنامه‌ریزی و نظارت مستمر است. حکمروایی بر پاسخ‌گویی، شفافیت، کارایی و قانون‌محوری در همه سطوح تأکید می‌کند و اجازه دهد تا مدیریت منابع انسانی، طبیعی، اقتصادی و مالی مناسب و کارا برای توسعه عادلانه و پایدار امکان‌پذیر شود.

به باور برخی صاحب‌نظران و اندیشمندان مزایای بهبود و گسترش شاخص‌های حکمروایی در توسعه گردشگری روستایی عبارت است از: تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های اصولی و مدیریت دقیق این سیاست‌ها و برنامه‌ها، بهبود شاخص‌هایی نظیر تولید ناخالص داخلی، نرخ ارز، حاکمیت قانون، ثبات سیاسی، کارایی و اثر بخشی دولت و کنترل فساد، ارتقای شاخص‌های توسعه مانند درآمد سرانه، امید به زندگی، نرخ بیکاری، افزایش سطوح بهره‌وری در گردشگری و به ویژه مناطق کم درآمد، تعامل و همکاری مطلوب بین ۳ نهاد اصلی جامعه (دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی)، توسعه و گسترش تشکلهای و نهادهای مردمی (تعاونی‌های تولید و...)، گسترش فعالیت بخش خصوصی در زمینه گردشگری و افزایش درآمد این بخش و... (حیدری‌ساربان ۱۳۹۴، فتحی ۱۳۹۳، شریفی‌رنانی ۱۳۹۲، شاه‌آبادی ۱۳۹۱، بندتو ۲۰۱۶، چوا عبدالله ۲۰۱۵، ژانگ و زو^۱ ۲۰۱۴، آدینکا اجو^۲ ۲۰۱۴).

هم‌چنین به باور (قنبری ۱۳۹۲، طالب زادگان ۱۳۹۰، یوسفی‌حاجیلاری ۱۳۹۰، عاملی و خلقتی ۱۳۹۰، شمس‌الدینی ۱۳۸۹، نجمی و شریعت‌پناهی ۱۳۸۹، لیکای^۳ ۲۰۱۱، دریایی دین ۲۰۱۴) توسعه پایدار صنعت گردشگری از طریق بهبود شاخص‌های حکمروایی و مدیریت صحیح گردشگری توسط دولت و افزایش حضور مؤثر بخش خصوصی در این صنعت در روستاها سبب شکوفایی اقتصادی و کاهش بیکاری و اشتغال‌زایی، مهاجرت معکوس به مناطق روستایی و رونق اقتصادی روستاها، افزایش سطوح بهره‌وری در گردشگری و به ویژه مناطق کم درآمد و... می‌گردد. در کل می‌توان رابطه بین توسعه صنعت گردشگری و حکمروایی را در قالب عوامل فوق تبیین کرد: وجود بازار محور، سیاست‌گذاری غیرمتمرکز و فرایند تصمیم‌گیری پایین به بالا و مشارکت سهامداران، حداقل کردن میزان اختلالات سیاسی و حداکثر ساختن سطح پیاده‌سازی سیاست‌های مطلوب، مشارکت مؤثر نهادهای دولتی ذی‌ربط با بخش خصوصی و نهادهای

¹ . Zhang and Zhu

² . Adeyinka-Ojo

³ . Ligay

مردمی روستاها (تعاونی‌ها و...) و... (لنگرودی ۱۳۹۲، طالب و بخشی‌زاده ۱۳۹۱، دربان‌آستانه و رضوانی ۱۳۹۰، شرکا و ملک‌الساداتی ۱۳۹۰، سیدعلی‌پور ۱۳۸۹، علی‌پور ۲۰۱۱، هابنر ۲۰۱۳).

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر با هدف بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی در روستاهای مورد مطالعه و نقش آن در توسعه صنعت گردشگری می‌باشد. به همین دلیل این تحقیق از نوع تحقیق کاربردی است. ماهیت این تحقیق کاربردی، روش اجرای آن توصیفی-تحلیلی؛ و نوع آن، پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق را ساکنان روستاهای کورعباسلو و سقزچی (دارای گردشگر) و روستاهای رضاقلی قشلاقی و شیرین‌بلاغ (فاقد گردشگر) تشکیل می‌دهند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و به تعداد ۲۵۰ نفر (۲۵۰ پرسشنامه در روستاهای دارای گردشگر و ۲۵۰ پرسشنامه در روستاهای فاقد گردشگر) تعیین شده است. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس فرمول کوکران، حجم نمونه مورد مطالعه ۲۲۶ نفر به دست آمد که برای افزایش روایی و پایایی پرسشنامه حجم نمونه به ۲۵۰ نفر افزایش یافته است (۲۵۰ پرسشنامه در روستاهای دارای گردشگر و ۲۵۰ پرسشنامه در روستاهای فاقد گردشگر). در این تحقیق روش گردآوری داده‌ها برای پاسخ‌گویی به سؤالات تحقیق، به ۲ صورت اسنادی (داده‌های ثانویه) و پیمایشی (داده‌های اولیه) و ابزار مورد استفاده در روش پیمایشی، پرسشنامه بوده است. برای تعیین روایی پرسشنامه‌ها، از آزمون مقدماتی پرسشنامه استفاده شد. پرسشنامه مقدماتی برای یک روستا و ۳۰ نفر از روستاییان به صورت تصادفی تکمیل شد و سؤالات نامفهوم اصلاح و سؤالات بی‌ربط حذف شد. همچنین پرسشنامه برای رفع ایرادات موجود در اختیار اساتید دانشگاه محقق اردبیلی و کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی قرار گرفت و از نظر روایی در حد مطلوب و خوب مورد تأیید قرار گرفت. همچنین با استفاده از فرمول آلفای کرونباخ در محیط نرم‌افزار SPSS₂₀، پایایی پرسشنامه ۰/۹۲ بدست آمده است، با توجه به این مقدار می‌توان گفت که سؤالات مطرح شده در این پرسشنامه از ضریب پایایی بالایی برخوردار است. همچنین متغیرهای تحقیق به کمک ۴۰ سؤال مورد سنجش قرار گرفته است و برای امتیازدهی از طیف لیکرت استفاده شده است. در مرحله امتیازدهی، از آن جا که دسته‌ای از سؤالات در جهت منفی مطرح شده‌اند، با استفاده از نرم افزار SPSS، کدگذاری مجدد برای این دسته از سؤالات انجام شد. بنابر این، امتیاز پاسخ‌ها در سؤالات با جهت مثبت به صورت: ۵= کاملاً موافقم، ۴= موافقم، ۳= نظری ندارم، ۲= مخالفم و ۱= کاملاً مخالفم و در مورد سؤالات منفی عکس این حالت می‌باشد. متغیرهای مورد استفاده در این تحقیق شاخص‌های حکمروایی می‌باشد. گویه‌های مورد استفاده برای متغیرهای تحقیق به منظور عملیاتی کردن این متغیرها نیز در جدول (۳) ذکر شده است.

جدول (۳): شاخص‌ها و برخی گویه‌های به کار رفته در تحقیق

متغیرها	گویه‌های مورد استفاده
قانون محوری	میزان پایبندی روستاییان به قوانین، برابری در برابر قانون (عدم وجود تبعیض و جانبداری و...) توسط مسئولان روستایی، تأثیرگذاری گروه‌های صاحب نفوذ در تصمیم‌گیری‌ها (سنجش فساد)
مسئولیت‌پذیری	مسئولیت‌پذیری مدیران و مسئولان روستایی، مسئولیت‌پذیری مردم روستا، شایسته‌سالاری در انتخاب افراد
پاسخ‌گویی	پاسخگویی مدیران و مسئولان روستایی به مردم روستا، تشریح فعالیت‌ها و پروژه‌های گردشگری در سطح روستا قبل از اجرا برای مردم توسط مسئولان روستا، برگزاری جلسات عمومی برای تشریح اقدامات مربوط به فعالیت‌ها
شفافیت	آگاه کردن روستاییان توسط مسئولان روستا از مفاد قوانین، ارائه اطلاعات به طور شفاف از مباحث فنی و اجرایی و در میان گذاشتن آن‌ها توسط مسئولان روستا با مردم، نظرخواهی از مردم نسبت به طرح‌ها توسط مسئولان روستا
اجماع محوری	تعامل و هماهنگی بین روابط و تصمیمات سازمان‌ها و نهادهای قانونی، وجود ارتباط متقابل و سازنده بین دهیاری و شورای اسلامی روستا با نهادهای بخش خصوصی، نگرش و باور به کار جمعی در فعالیت‌های گردشگری روستا
مشارکت	زمینه‌سازی برای افزایش حضور بخش خصوصی از طریق آموزش مردم، مشارکت نهادهای مدنی، تعاونی‌ها و بخش خصوصی در برنامه‌ریزی‌های گردشگری، واگذاری اداره امور مربوط به گردشگری به خود روستاییان
عدالت و برابری	توزیع عادلانه منابع و امکانات روستایی (اشتغال جوانان روستایی در بخش گردشگری و...)، ترجیح منافع جمعی بر منافع شخصی توسط مردم روستا، برقراری عدالت جنسیتی
کارایی و اثربخشی	وجود نیروی انسانی و متخصص، استفاده از افراد باتجربه و دانش روز در فرایند برنامه‌ها، تشکیل تعاونی‌های تولید روستایی و نقش آن در توسعه گردشگری

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

در نهایت، در مطالعه حاضر با عنایت به مبانی نظری تحقیق و نیز اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق پرسش‌نامه و بررسی اثرات حکمروایی بر توسعه گردشگری روستایی دو دهستان دارای گردشگر و فاقد گردشگر، به تجزیه و تحلیل متغیرها با استفاده از آزمون آماری t پرداخته شده است. در این میان، از آزمون t برای اثبات وجود و عدم وجود تفاوت معنی‌دار میان روستاییان ساکن در مناطق روستایی دارای گردشگر و روستاییان ساکن در مناطق روستایی فاقد گردشگر استفاده می‌شود و در نهایت در این تحقیق فرضیه‌های زیر مورد آزمون قرار گرفته است:

بین حکمروایی و توسعه گردشگری رابطه وجود دارد.

۱-۱. بین مسئولیت‌پذیری و توسعه گردشگری رابطه وجود دارد.

۲-۱. بین قانون محوری و توسعه گردشگری رابطه وجود دارد.

۳-۱. بین پاسخ‌گویی و توسعه گردشگری رابطه وجود دارد.

۴-۱. بین شفافیت و توسعه گردشگری رابطه وجود دارد.

۵-۱. بین اجماع محوری و توسعه گردشگری رابطه وجود دارد.

- ۶-۱. بین مشارکت و توسعه گردشگری رابطه وجود دارد.
 ۷-۱. بین عدالت و توسعه گردشگری رابطه وجود دارد.
 ۸-۱. بین کارآیی و اثربخشی و توسعه گردشگری رابطه وجود دارد.

معرفی منطقه مورد مطالعه:

محدوده مورد مطالعه در این تحقیق شهرستان نیر و ۴ روستاهای انتخابی (کورعباسلو، سقزچی، شیرین‌بلاغ و رضاقلی قشلاقی) می‌باشد. طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰، تعداد ۲۳/۶۵۶ نفر در شهرستان نیر زندگی می‌کنند. از این تعداد ۱۲/۱۸۸ نفر (۵۱/۵۲٪) را مردان و ۱۱/۴۶۸ نفر (۴۸/۴۸٪) را زنان تشکیل می‌دهند. از این تعداد جمعیت ۶/۶۷۴ نفر (۲۸/۲۱٪) را نقاط شهری و ۱۶/۹۸۲ نفر (۷۱/۷۹٪) را نقاط روستایی در خود جای داده‌اند (سالنامه آماری، ۱۳۹۰). هم‌چنین از کل جمعیت روستایی این شهرستان ۸/۸۱۸ نفر (۵۱/۹۳٪) را جنس مرد و ۸/۱۶۴ نفر (۴۸/۰۷٪) را جنس زن تشکیل داده‌اند. در این میان ۲ روستای کورعباسلو و سقزچی، بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰ جمعاً دارای ۳۸۴ نفر جمعیت بوده که از این تعداد ۲۰۰ نفر را مردان و ۱۸۴ نفر را زنان تشکیل داده‌اند و به دلیل دارا بودن جاذبه‌های گردشگری هم‌چون دره بوینی یوغون «گردن کلفت» و نوع معماری خاص بناها (روستای کورعباسلو) و چشمه‌های آب‌گرم ایستی سو و دیب‌سبیزگول (روستای سقزچی) و هم‌چنین رونق نسبی اقتصاد این روستاها به دلیل وجود این پتانسیل‌ها، به عنوان روستاهای گردشگری انتخاب گردیده‌اند. هم‌چنین ۲ روستای رضاقلی قشلاقی و شیرین‌بلاغ، بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰ با هم دارای ۳۱۲ نفر جمعیت بوده که از این تعداد ۱۵۹ نفر را مردان و ۱۵۳ نفر را زنان تشکیل داده‌اند و با وجود داشتن شرایط نسبتاً مناسب به دلیل عدم مدیریت مطلوب در حالت رکود نسبی قرار داشته و به همین دلیل به عنوان روستاهای فاقد گردشگر (گروه شاهد) انتخاب گردیده‌اند. موقعیت روستاهای مورد مطالعه در شکل (۳) نمایش داده شده است.

شکل (۳): موقعیت روستاهای مورد مطالعه (ترسیم: نگارنده، ۱۳۹۵)

تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف) یافته‌های توصیفی تحقیق

بر طبق یافته‌های توصیفی تحقیق، بر اساس اطلاعات به‌دست آمده از ۲ گروه یعنی روستاهای دارای گردشگر و فاقد گردشگر که بر اساس فرمول کوکران ۲۵۰ نفر بوده است، تعداد پاسخ‌گویان بیش‌تر مربوط به مردان با ۱۵۹ نفر (۶۳/۶٪) بوده و تعداد پاسخ‌گویان زن ۹۱ نفر (۳۶/۴٪) بوده است. هم‌چنین افراد مورد مطالعه از لحاظ سن به ۵ گروه سنی ۱۵ تا ۲۵ سال، ۲۶ تا ۳۵ سال، ۳۶ تا ۴۵ سال، ۴۶ تا ۵۵ سال و در نهایت ۵۶ تا ۶۵ سال تقسیم‌بندی شده است. با توجه به نتایج به‌دست آمده بیش‌ترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۲۶ تا ۳۵ سال است که شامل ۹۸ نفر بوده که حدود ۳۹/۲٪ را به خود اختصاص داده است و کم‌ترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۵۶ تا ۶۵ سال با فراوانی ۶ نفر و ۲/۴٪ می‌باشد. افزون بر این، در ارتباط با میزان تحصیلات افراد مورد مطالعه، افراد در ۴ گروه زیردیپلم، دیپلم، لیسانس و در نهایت فوق‌لیسانس و بالاتر طبقه‌بندی شده است. براساس نتایج بیش‌ترین میزان پاسخ‌گویان مربوط به گروه زیردیپلم با تعداد ۱۰۱ نفر و ۴۰/۴٪ می‌باشد و کم‌ترین میزان مربوط به گروه فوق‌لیسانس و بالاتر با فراوانی ۱۵ نفر و حدود ۶٪ است. هم‌چنین در ارتباط با متغیر درآمد ماهیانه افراد برای به‌دست آوردن اطلاعات ۳ گزینه درآمد کم‌تر از ۵/۰۰۰/۰۰۰ ریال، بین ۵/۰۰۰/۰۰۰ ریال تا ۱۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال و در نهایت بیش‌تر از ۱۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال در نظر گرفته شده است. بر اساس پاسخ‌های داده شده از سوی افراد بیش‌ترین درآمد مربوط به گروه کم‌تر از ۵/۰۰۰/۰۰۰ ریال با تعداد ۱۲۸ نفر و فراوانی ۵۱/۲٪ است و کم‌ترین درآمد مربوط به گروه بیش‌تر از ۱۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال با ۳۹ نفر و فراوانی ۱۵/۶٪ می‌باشد.

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی در جدول (۴) نشان می‌دهد وضعیت مسئولیت‌پذیری ۱۰/۸۸٪ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای دارای گردشگر در سطح خیلی کم، ۱۶/۹۶٪ در سطح کم، ۲۷/۰۴٪ در سطح متوسط، ۳۰/۴۰٪ در سطح زیاد و ۱۴/۷۲٪ در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. در مقابل وضعیت مسئولیت‌پذیری ۱۹/۰۴٪ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای فاقد گردشگر در سطح خیلی کم، ۲۳/۸۴٪ در سطح کم، ۳۲/۰۰٪ در سطح متوسط، ۱۸/۰۸٪ در سطح زیاد و ۷/۰۴٪ در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. در ارتباط با متغیر قانون‌محوری در روستاهای دارای گردشگر با میانگین ۳/۲۵ و انحراف معیار ۰/۵۹ حدود ۸/۸۰٪ از پاسخ‌گویان نظر خود را خیلی کم، ۱۶/۳۲٪ کم، ۳۱/۶۸٪ متوسط، ۲۷/۳۶٪ زیاد و ۱۵/۸۴٪ نظر خود را خیلی زیاد اعلام کرده‌اند. در مقابل در ارتباط با متغیر قانون‌محوری در روستاهای فاقد گردشگر با میانگین ۲/۷۳ و انحراف معیار ۰/۵۶ حدود ۱۳/۹۲٪ از پاسخ‌گویان نظر خود را خیلی کم، ۲۷/۰۴٪ کم، ۳۷/۴۴٪ متوسط، ۱۴/۵۶٪ زیاد و ۷/۰۴٪ نظر خود را خیلی زیاد اعلام کرده‌اند. در مورد متغیر پاسخ‌گویی میانگین و انحراف معیار روستاهای دارای گردشگر به ترتیب ۳/۴۲ و ۰/۸۰ برآورد گردید. و میانگین و انحراف معیار روستاهای فاقد گردشگر پیرامون متغیر پاسخ‌گویی به ترتیب ۲/۷۰ و ۰/۶۱ برآورد گردید. وضعیت شفافیت ۸/۰۰٪ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای دارای گردشگر در سطح خیلی کم، ۱۱/۰۴٪ در سطح کم، ۲۲/۲۴٪ در سطح متوسط، ۳۴/۵۶٪ در سطح زیاد و ۲۴/۱۶٪ در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. و نیز وضعیت شفافیت ۱۳/۹۲٪ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای فاقد گردشگر در سطح خیلی کم، ۲۸/۳۲٪ در سطح کم، ۳۵/۶۸٪ در سطح متوسط، ۱۶/۶۴٪ در سطح زیاد و ۵/۴۴٪ در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. در مورد متغیر اجماع‌محوری در روستاهای دارای گردشگر بیش‌ترین فراوانی با ۳۷/۶۰٪ در سطح زیاد و کم‌ترین

فراوانی با ۴/۳۲٪ در سطح خیلی کم ارزیابی شدند. ولی در روستاهای فاقد گردشگر بیشترین فراوانی با ۳۶/۴۸٪ در سطح متوسط و کمترین فراوانی با ۷/۶۸٪ در سطح خیلی زیاد ارزیابی شدند. وضعیت متغیر مشارکت ۶/۷۲٪ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای دارای گردشگر در سطح خیلی کم، ۱۱/۶۸٪ در سطح کم، ۲۵/۶۰٪ در سطح متوسط، ۳۲/۹۶٪ در سطح زیاد و ۲۳/۰۴٪ در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. در مقابل وضعیت مشارکت ۱۶/۱۶٪ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای فاقد گردشگر در سطح خیلی کم، ۳۱/۰۴٪ در سطح کم، ۲۸/۹۶٪ در سطح متوسط، ۱۵/۵۲٪ در سطح زیاد و ۸/۳۲٪ در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. در ارتباط با متغیر عدالت در روستاهای دارای گردشگر با میانگین ۳/۵۹ و انحراف معیار ۰/۶۳ حدود ۷/۳۶٪ از پاسخ‌گویان نظر خود را خیلی کم، ۱۱/۵۲٪ کم، ۲۰/۸۰٪ متوسط، ۳۴/۵۶٪ زیاد و ۲۵/۷۶٪ نظر خود را خیلی زیاد اعلام کرده‌اند. در مقابل در ارتباط با متغیر عدالت در روستاهای فاقد گردشگر با میانگین ۲/۷۷ و انحراف معیار ۰/۶۶ حدود ۱۴/۲۴٪ از پاسخ‌گویان نظر خود را خیلی کم، ۲۵/۹۲٪ کم، ۳۴/۸۸٪ متوسط، ۱۷/۶۰٪ زیاد و ۷/۳۶٪ نظر خود را خیلی زیاد اعلام کرده‌اند. و در آخر وضعیت متغیر کارایی و اثربخشی ۹/۴۴٪ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای دارای گردشگر در سطح خیلی کم، ۱۲/۴۸٪ در سطح کم، ۲۳/۶۸٪ در سطح متوسط، ۳۵/۵۲٪ در سطح زیاد و ۱۸/۸۸٪ در سطح خیلی زیاد برآورد گردید. در مقابل وضعیت متغیر کارایی و اثربخشی ۱۹/۲۰٪ پاسخ‌گویان ساکن در روستاهای فاقد گردشگر در سطح خیلی کم، ۲۹/۴۴٪ در سطح کم، ۲۸/۱۶٪ در سطح متوسط، ۱۶/۶۴٪ در سطح زیاد و ۶/۵۶٪ در سطح خیلی زیاد برآورد گردید.

جدول (۴): درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار روستاهای دارای گردشگر و فاقد گردشگر

متغیر	روستا	درصد پاسخگویان (%)					میانگین	انحراف معیار
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
مسئولیت‌پذیری	دارای گردشگر	۱۰/۸۸	۱۶/۹۶	۲۷/۰۴	۳۰/۴۰	۱۴/۷۲	۳/۲۱	۰/۷۶
	فاقد گردشگر	۱۹/۰۴	۲۳/۸۴	۳۲/۰۰	۱۸/۰۸	۷/۰۴	۲/۷۰	۰/۵۷
قانون‌محوری	دارای گردشگر	۸/۸۰	۱۶/۳۲	۳۱/۶۸	۲۷/۳۶	۱۵/۸۴	۳/۲۵	۰/۵۹
	فاقد گردشگر	۱۳/۹۲	۲۷/۰۴	۳۷/۴۴	۱۴/۵۶	۷/۰۴	۲/۷۳	۰/۵۶
پاسخ‌گویی	دارای گردشگر	۸/۰۰	۱۴/۷۲	۲۳/۳۶	۳۴/۷۲	۱۹/۲۰	۳/۴۲	۰/۸۰
	فاقد گردشگر	۱۵/۰۴	۲۹/۹۲	۳۲/۳۲	۱۴/۷۲	۸/۰۰	۲/۷۰	۰/۶۱
شفافیت	دارای گردشگر	۸/۰۰	۱۱/۰۴	۲۲/۲۴	۳۴/۵۶	۲۴/۱۶	۳/۵۵	۰/۸۳
	فاقد گردشگر	۱۳/۹۲	۲۸/۳۲	۳۵/۶۸	۱۶/۶۴	۵/۴۴	۲/۷۱	۰/۶۰
اجماع‌محوری	دارای گردشگر	۴/۳۲	۱۴/۲۴	۲۴/۴۸	۳۷/۶۰	۱۹/۳۶	۳/۵۳	۰/۶۵
	فاقد گردشگر	۱۲/۱۶	۲۶/۴۰	۳۶/۴۸	۱۷/۲۸	۷/۶۸	۲/۸۱	۰/۶۳
مشارکت	دارای گردشگر	۶/۷۲	۱۱/۶۸	۲۵/۶۰	۳۲/۹۶	۲۳/۰۴	۳/۵۳	۰/۵۵
	فاقد گردشگر	۱۶/۱۶	۳۱/۰۴	۲۸/۹۶	۱۵/۵۲	۸/۳۲	۲/۶۸	۰/۷۰
عدالت	دارای گردشگر	۷/۳۶	۱۱/۵۲	۲۰/۸۰	۳۴/۵۶	۲۵/۷۶	۳/۵۹	۰/۶۳
	فاقد گردشگر	۱۴/۲۴	۲۵/۹۲	۳۴/۸۸	۱۷/۶۰	۷/۳۶	۲/۷۷	۰/۶۶
کارایی و اثربخشی	دارای گردشگر	۹/۴۴	۱۲/۴۸	۲۳/۶۸	۳۵/۵۲	۱۸/۸۸	۳/۴۱	۰/۷۴
	فاقد گردشگر	۱۹/۲۰	۲۹/۴۴	۲۸/۱۶	۱۶/۶۴	۶/۵۶	۲/۶۱	۰/۶۵

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

(ب) نتایج استنباطی تحقیق

در این قسمت با استفاده از آزمون‌های آماری که در این تحقیق آزمون T مستقل می‌باشد، اقدام به بررسی استنباطی متغیرهای تحقیق شده است.

آزمون T مستقل که جهت مقایسه میانگین ۲ جامعه مستقل استفاده می‌شود و معادل پارامتریک آزمون یومان- ویتنی می‌باشد. جدول (۵) نتایج حاصل از آزمون T مستقل را در خصوص ارزیابی اثرات حکمروایی بر توسعه گردشگری روستایی و وجود رابطه بین شاخص‌های حکمروایی و توسعه گردشگری روستایی را نشان می‌دهد. با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان استنباط کرد که بین شاخص‌های حکمروایی شامل مسئولیت‌پذیری، قانون‌محوری، پاسخ‌گویی، شفافیت، اجماع‌محوری، مشارکت، عدالت و برابری و کارایی و اثربخشی با گردشگری روستایی با سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین مقایسه میانگین روستاهای گردشگری و روستاهای فاقد گردشگر نشان‌گر این امر می‌باشد که روستاهای گردشگری از نظر شاخص‌های حکمروایی در سطح مطلوب‌تری نسبت به روستاهای فاقد گردشگر قرار دارد. به طوری شاخص مرکزی میانگین در روستاهای گردشگری ۳/۴۴ و در روستاهای فاقد گردشگر ۲/۷۱ می‌باشد.

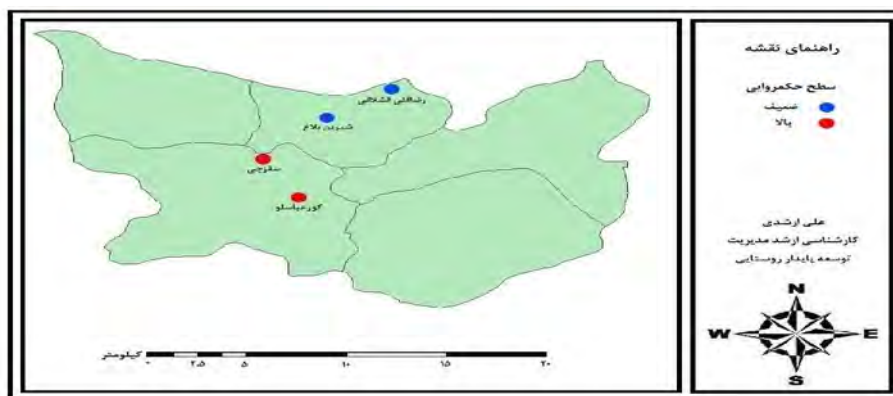
جدول (۵): نتایج آزمون T مستقل در مورد شاخص‌های حکمروایی در روستاهای دارای گردشگر و فاقد گردشگر

سطح معنی‌داری	مقدار t	روستاهای غیرگردشگری		روستاهای گردشگری		شاخص‌ها
		SD	میانگین	SD	میانگین	
۰/۰۰۰	۵/۹۴۱	۰/۵۷	۲/۷۰	۰/۷۶	۳/۲۱	مسئولیت‌پذیری
۰/۰۰۰	۷/۰۰۹	۰/۵۶	۲/۷۳	۰/۵۹	۳/۲۵	قانون‌محوری
۰/۰۰۰	۷/۹۰۵	۰/۶۱	۲/۷۰	۰/۸۰	۳/۴۲	پاسخ‌گویی
۰/۰۰۰	۹/۱۶۱	۰/۶۰	۲/۷۱	۰/۸۳	۳/۵۵	شفافیت
۰/۰۰۰	۸/۷۸۸	۰/۶۳	۲/۸۱	۰/۶۵	۳/۵۳	اجماع‌محوری
۰/۰۰۰	۱۰/۶۲۹	۰/۷۰	۲/۶۸	۰/۵۵	۳/۵۳	مشارکت
۰/۰۰۰	۹/۹۵۸	۰/۶۶	۲/۷۷	۰/۶۳	۳/۵۹	عدالت
۰/۰۰۰	۸/۹۷۷	۰/۶۵	۲/۶۱	۰/۷۴	۳/۴۱	کارایی و اثربخشی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۵

سطح‌بندی روستاها

بر اساس نتایج بدست آمده نسبت به طبقه‌بندی روستاهای مورد مطالعه از نظر شاخص‌های حکمروایی مطابق شکل (۴) اقدام شده است.

شکل (۴) : نقشه اولویت‌بندی روستاهای مورد مطالعه از نظر شاخص‌های حکمروایی

بر اساس نتایج حاصله از نقشه اولویت‌بندی روستاها، روستای سقرچی با میانگین $3/44$ و روستای کورعباسلو با میانگین $3/43$ در وضعیت بالا و خوب از نظر شاخص‌های حکمروایی قرار گرفته و روستای رضاقلی قشلاقی با میانگین $2/76$ و همچنین روستای شیرین‌بلاغ با میانگین $2/52$ در وضعیت ضعیف از نظر شاخص حکمروایی قرار گرفته‌اند. بدین ترتیب در بین روستاهای مورد مطالعه از نظر شاخص‌های حکمروایی روستای سقرچی در رتبه اول و روستای شیرین‌بلاغ در رتبه چهارم قرار می‌گیرد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بررسی اسناد نشان می‌دهد گردشگری روستایی می‌تواند به عنوان راه‌حل اساسی و یکی از بهترین راه‌ها برای جلوگیری از مهاجرت روستا به شهر، خروج از رکود اقتصادی و رونق و حیات دوباره اقتصادی در جوامع روستایی باشد. ولی برای دستیابی به چنین اهدافی باید زمینه‌های لازم مهیا گردد، در واقع بهبود شرایط جوامع از نظر شاخص‌های حکمروایی هم‌چون عدالت، قانون‌محوری، کارایی جوامع و ... همان بستر و زمینه لازم برای حیات دوباره جوامع و به ویژه روستاها می‌باشد. حکمروایی خوب پایه و اساس جوامع برای رسیدن به توسعه پایدار در همه ابعاد و در متن آن رسیدن به توسعه گردشگری در روستاها است. بررسی‌های انجام شده، چه به لحاظ نظری و چه به لحاظ پیمایشی، نشان‌گر این موضوع است که اگر حکمروایی با رویکرد فضایی مورد توجه قرار گیرد می‌تواند زمینه‌ساز توسعه مناطق به ویژه توسعه گردشگری روستایی را فراهم آورد. در واقع برای تحقق این امر باید ملزومات آن که همان نظام برنامه‌ریزی غیرمتمرکز و چندسطحی و نظام اداره مردمی (حکمروایی خوب) با مشارکت وسیع مردم جوامع محلی و سازمان‌های مردم‌نهاد فراهم گردد.

در واقع سؤالات مطرح شده در این تحقیق، اهمیت شاخص‌های حکمروایی را در توسعه گردشگری مناطق روستایی مورد مطالعه به خوبی نمایان می‌سازد. یکی از مهم‌ترین نتایج توسعه گردشگری روستایی بهبود شرایط اقتصادی روستاها می‌باشد و همان‌طوری که از یافته‌های این تحقیق استنباط می‌شود بین شاخص‌های حکمروایی و توسعه گردشگری روستایی و به تبع آن بهبود شرایط اقتصادی روستا ارتباط مثبت و معنی‌داری وجود دارد به طوری میانگین شاخص‌های حکمروایی در روستاهای دارای گردشگر برابر با $3/44$ بوده است، در حالی که در روستاهای فاقد گردشگر برابر با $2/71$ می‌باشد. نتایج مندرج در جدول‌های (۶) و (۷) که بر اساس آزمون T مستقل می‌باشد نشان می‌دهد که بین روستاهای گردشگری از نظر متغیرهای حکمروایی با روستاهای فاقد گردشگر اختلاف معنادار وجود دارد. به گونه‌ای که سطح معنی‌داری آن $0/000$

می‌باشد. بنابراین با اطمینان ۹۹٪ می‌توان گفت که بین شاخص‌ها و متغیرهای حکمروایی و توسعه صنعت گردشگری رابطه معنی‌داری وجود دارد. یافته‌های این تحقیق در زمینه نقش متغیر پاسخ‌گویی در توسعه گردشگری با یافته‌های عظیمی‌آملی (۱۳۹۰)، زیاری (۱۳۹۱)، دریایی (۲۰۱۲)، هابنر (۲۰۱۴) و لیکای (۲۰۱۱) هم‌خوانی دارد.

درک هرچند نتایج بدست آمده از این تحقیق نشانگر این موضوع است که وضعیت شاخص‌های حکمروایی در روستاهای گردشگری نسبت به روستاهای فاقد گردشگر در وضعیت بهتری قرار دارد؛ اما در خود روستاهای گردشگری نیز برخی از متغیرها (مسئولیت‌پذیری، قانون‌محوری، عدالت و برابری و کارایی و اثربخشی) در وضعیت نامناسب می‌باشد، بنابراین لازم است تا تمهیداتی اندیشه و اجرا گردد تا وضعیت این شاخص‌ها در روستاهای گردشگری بهبود یابد و هم‌چنین با برنامه‌ریزی مناسب و استفاده از نظر متخصصان دانشگاهی و ارائه برنامه‌های متناسب با شرایط روستاها وضعیت شاخص‌های حکمروایی در روستاهای فاقد گردشگر نیز بهبود یابد. هم‌چنین نتایج نشان می‌دهد در نظام مدیریت روستایی عدم تعادل بین کنشگران جامعه روستایی (دولت، جامعه مدنی، بخش خصوصی) وجود دارد و برنامه ریزی عقلایی بر برنامه ریزی مشارکتی ارجحیت دارد.

با توجه به نتایج به دست آمده در این تحقیق، پیشنهادات زیر بیان می‌گردد:

با توجه به یافته‌های تحقیق در زمینه متغیر اجماع‌محوری پیشنهاد می‌شود تعامل و ارتباط نهادهای دولتی و مسئولان روستا به منظور جذب اعتبارات در جهت توسعه گردشگری و شناسایی پتانسیل روستا و هم‌چنین بهبود زیرساخت‌های عمرانی در سطح روستا افزایش یابد.

با توجه به یافته‌های تحقیق در زمینه متغیر مشارکت، توصیه می‌شود زمینه لازم برای دخیل کردن مردم در تصمیم‌گیری‌ها و افزایش مشارکت و هم‌چنین بهره‌گیری از مشارکت‌ها آنها در تمامی برنامه‌ها فراهم گردد.

با توجه به نتایج کلی تحقیق پیشنهاد می‌شود صندوق‌های مالی محلی - روستایی تأسیس شده و برای موفقیت این صندوق‌ها حمایت و کمک‌های لازم توسط نهادهای دولتی فراهم گردد.

در رابطه با نتایج حاصل از یافته‌های متغیر پاسخ‌گویی، شفافیت و کارایی پیشنهاد می‌شود که توان مهارتی و حرفه‌ای مردم روستاها از طریق یادگیری و برگزاری کلاس‌های آموزشی در امور مختلف از جمله در زمینه فعالیت‌های عمرانی، کشاورزی، دامداری، اقتصادی، اجتماعی و به ویژه فعالیت‌های گردشگری و هر فعالیتی که به نحوی سبب رونق اقتصادی روستا می‌گردد، افزایش یابد.

با توجه به یافته‌های تحقیق در زمینه متغیر اجماع‌محوری پیشنهاد می‌شود که نگرش و اعتقاد مردم به کار گروهی و جمعی مؤثر در جهت آبادانی و پیشرفت مجموعه روستاهای مورد مطالعه افزایش یابد.

با توجه به نتایج کلی تحقیق پیشنهاد می‌شود که به توسعه و تقویت خلاقیت، نوآوری و فرهنگ کارآفرینی در میان روستاییان نواحی مورد مطالعه توجه خاصی گردد.

با توجه به یافته‌های تحقیق در زمینه متغیر مشارکت، عدالت توصیه می‌شود کلاس‌های آموزشی - ترویجی توسط بخش خصوصی برای آموزش روستائیان در کلیه ابعاد در جهت آگاهی مردم نسبت به مزایای رونق و توسعه صنعت گردشگری در روستاها و هم‌چنین حضور سرمایه‌های بخش خصوصی و مزایای این حضور برای ۲ طرف برگزار گردد.

منابع و مأخذ:

- ۱- اژدری، ع. ۱۳۹۰. نقش مدیریت در توسعه گردشگری، بازیابی از www.tourismscience.ir.
- ۲- پورمیرغفاری، مریم سادات. ۱۳۹۲. تحلیل وضعیت حکمروایی خوب شهری: مطالعه موردی محله حسن‌آباد در گنده، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- ۳- پی‌یر؛ جان، پیترز؛ گای. ۱۳۸۶. انواع رویکردهای نظری درباره حکمروایی، جستارهای شهرسازی، شماره ۱۹ و ۲۰، ۱-۲۵.
- ۴- حیدری ساربان، و. ۱۳۹۴. توسعه روستایی با تاکید بر الزامات مدیریتی، انتشارات دانشگاه محقق اردبیلی.
- ۵- حیدری ساربان، و. ۱۳۹۴. بررسی اثرات گردشگری در ارتقای توانمندی‌های اجتماعی و روان‌شناختی روستاییان (مطالعه موردی: شهرستان مشکین‌شهر)، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال چهارم، شماره ۱۲، صص ۱۸۳-۱۶۵.
- ۶- رضوانی، م. ۱۳۸۷. توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- ۷- شاه‌آبادی، ا؛ پورجوان، ع. ۱۳۹۱. رابطه حکمرانی با شاخص‌های توسعه اقتصادی- اجتماعی کشورهای برگزیده، مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، پاییز و زمستان ۱۳۹۱ - شماره ۲۰.
- ۸- شریف‌زادگان، م؛ فتحی؛ م. ۱۳۹۳. حکمروایی خوب نهادسازی برای توسعه، چاپ اول، تهران، انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
- ۹- شیرازی، ح.، لطفی طلب، قربان. ۱۳۹۳. بررسی جایگاه مشارکت شهروندان در حکمروایی خوب شهری با تأکید بر شهرداری، مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی جغرافیا و توسعه پایدار، جلد اول.
- ۱۰- کرمانی، م.، باسقا، م. ۱۳۸۷. نقش حکمرانی خوب در بهبود کارکرد هزینه‌های دولت، مجله SID.
- ۱۱- محسنی، ر. ۱۳۸۸. گردشگری پایدار در ایران: کارکردها، چالش‌ها و راهکارها، مجله فضای جغرافیایی، سال نهم، شماره ۲۸، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر.
- ۱۲- مهدی‌زاده ج. ۱۳۸۶. تحولات حکومت و دولت در عصر جهانی شدن، گذار از دولت اقتدار به دولت مدنی، فصلنامه جستارهای شهری، سازمان شهرداری‌های کشور، سال ششم، شماره‌های ۱۹ و ۲۰، ۱۲-۶۵.
- ۱۳- موذن، س. ۱۳۹۱. ارزیابی الگوی مدیریت محلات مبتنی بر شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری (مورد مطالعه: محله اوین، تهران)، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- ۱۴- میدری، ا.، خیرخواهان، ج. ۱۳۸۳. حکمرانی خوب بنیان توسعه، دفتر بررسی‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- ۱۵- یاری حصار، ا؛ حیدری ساربان، و. ۱۳۹۴. سنجش و ارزیابی چرخه حیات گردشگری پایدار روستایی (مطالعه موردی: بررسی تطبیقی روستاهای واقع در محورهای گردشگری استان‌های تهران و البرز)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، شماره ۴، ۲-۳۵.

- 16-Adeyinka-Ojo, S., Folorunso,T., Vikneswaran,o .2014. A framework for rural tourism destination management and marketing organisations, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 1(44): 151 – 163.
- 17-Alipour, H.,Vaziri, R., Ligay, E. 2014. Governance as Catalyst to Sustainable Tourism Development: Evidence from North Cyprus. *Journal of Sustainable Development*. 4(5): 1-15.
- 18-Graziella, G., Donatella, C.,Corinto ,G .2016. Governance of Sustainable Tourism in a Vast Area Surrounding a National Park, *Procedia Environmental Sciences* 3(2):38 – 48.
- 19- Nuraisyah,C., Mohd Sanusi, Z.2015. Governance of Rural Tourism: Legal and Policy Framework of Selected Countries, *Tourism, Leisure and Global Change*, 2(6): 98-105.
- 20- Badariah,D.,Muzafar Shah,H., Choo,W.C. 2014. The Impact of Sustainable Tourism and Good Governance on Biodiversity Loss in Malaysia. Owned by the authors, published by EDP Sciences, 2014.
- 21-Anna,H., Phong, T., Truong, S.H. 2013. Good governance and tourism development in protected areas: The case of Phong Nha-Ke Bang National Park, central Vietnam. *Journal Governance and Ecology*. 1(1): 54- 68.
- 22- kam Susan,P .2008 .The Changing paradigm governance for Sustainable Development Defining the niche and role GIS.available at:<http://www.livelihoods.org-post/docs/turmedi.rtf>.
- 23-Stoker, G. 2000. *The New Politics of British Local Governance*. London: Macmillan.
- 24-Terner, M & Hiume, D. 2005. *governance, management and development*, translation to Persian by: Abbas Monavarian, Tehran, Higher Institute of Education and research for management and planning.
- 25-World Bank. (2002) .*Sustainable Development In a Dynamic World*.world development report.Publication. Washington D.C.
- 26-Zhang, H., Zhu, M .2014. Tourism Destination Governance: A Review and Research Agenda, *International Journal of e-Education, e-Business, e-Management and e-Learning*, 4(2): 101-123.